

Mozes Meijer Cohen jr. werd op 8 september 1815 te Groningen aan de Folkingestraat geboren als eerste kind van Meijer Mozes Cohen Rapport en Saartje Meijer, beiden komende uit Hasselt (O). Hij had één broer en zes zusters. Hij is in zijn huis aan de Groningerstraat te Assen op 14 juli 1890 overleden.

Daar de Groningse archieven over de Joodse gemeenschap zo goed als verdwenen zijn, zijn gegevens over zijn jeugd en schoolopleiding niet te traceren. Hij moet echter na de lagere school een gerichte opleiding gevolgd hebben, waarschijnlijk aan de Latijnse school te Groningen, gezien het feit dat hij later in zijn leven leraar Hebreeuws en Letterkunde werd aan het gymnasium te Assen. Het eerste document dat tijdens onderzoek naar hem boven water kwam, was het certificaat der Nationale Militie, waar onder het hoofdje beroep "ondermeester" staat. Dit certificaat dateert van 1834. Omstreeks 1837 vertrok hij naar Oude Pekela, waar hij als Israelitisch Godsdienst- en Maatschappijonderwijzer werd aangesteld en als prediker bij de Israelitische gemeente. Deze school werd op 6 mei 1838 ingewijd.

Zoals blijkt uit de Hebreeuwse tekst op zijn grafzerk was hij een wijs, streng en rechtvaardig mens. "Een vijand van pralerijen" volgens mevrouw Geeske Koeman-Poel in haar boek "De Joden van Bourtange en Vlagtwedde. Een herinnering". Dit moge blijken uit het navolgende.

Provinciale Groninger Courant d.d. 7 juni 1842: "Op 21 mei 1842 werd de Israelitische kerk in Bourtange ingewijd. De voorzanger deed een kort gebed in het Hebreeuws, hetwelk vervolgens door den Godsdienstlichen Israelitischen onderwijzer in den Pekela M.M. Cohen jr. in het Neder-Duitsch werd voorgedragen, benevens enige door hem vervaardigde gedichten". Ongetwijfeld een historische dag voor de Joden te Bourtange. Maar over de berichtgeving in genoemde krant was Cohen minder goed te spreken. Er volgde een rectificatie op 10 juni 1842: "Een vijand van pralerijen verzoekt ons te melden, dat de verzen door den Godsdienstlichen onderwijzer M.M. Cohen jr. uit-

gesproken ....., niet door hem zijn vervaardigd ....., maar op zijn verzoek door een zijner kennissen" ¹⁾.

In verband met zijn karig bestaan diende Cohen in 1844 een schriftelijk verzoek in bij de Hoofdcommissie tot de Zaken der Israelieten te Den Haag ²⁾ om "overgeplaatst te worden naar de Nederlandse Overzeesche Bezittingen" (in dit geval Indië). Dit verzoek werd niet gehonoreerd.

Om beter in zijn onderhoud en dat van zijn gezin te kunnen voorzien, startte hij in 1846 met het schrijven van "werkjes" bestemd voor het Israelitisch Godsdienstonderwijs. In de bibliotheek Rosenthaliana te Amsterdam ³⁾ bevinden zich originele exemplaren van de navolgende werken :

1. "Maimonides Psychologie", 1844-1845.
2. Nederlandse bewerking van Maimonides: "De acht hoofdstukken", Groningen 1845.
3. "Drietal ceremoniële gebruiken der Israelitische vrouwen toegelicht. Ten dienste van de meisjes op de scholen", 1846.
4. "Geloofsbelijdenis voor Israelieten", 1849.
5. "Stichtelijk handboek voor Israelitische vrouwen", 1853.
6. "De verwoesting van Jerusalem herdacht", ± 1860.
7. "De Machabeën. Een lied op het Chanoekafeest", ± 1860.
8. "Zielkundige verhandeling van Maimonides", 1860.
9. "Israelitische bijbeloefeningen, Gedenk de sabbath, om dien te heiligen", 1865.
10. "De Assyrische-Babylonische Spijkeropschriften en Het Oude Testament", 1881.
11. "Me'ir enayim: Verlichter der Ogen", Amsterdam, 1885.
Postuum gepubliceerd met aantekening van rabbijn Jeremia Hillesum, opperrabijn te Meppel.

In 1857 vertrok Cohen naar Assen, waar hij in dienst trad als Israelitisch Godsdienstonderwijzer en als leraar Hebreeuws en Letterkunde aan de Latijnse school (later Dr. Nassau-College), die in 1855 werd erkend als gymnasium.

Cohen woonde vanaf november 1857 met zijn gezin aan de voormalige Kattegang nr. 306 te Assen.

In 1863 heeft hij zijn bemoeiingen en onvermoeide ijver aangewend om de Vereniging van Israelitische Godsdienstonderwijzers en Schoolcommissiën in Groningen en Drenthe in het leven te roepen. Opperrabbin J.S. Hillesum (zie Drentse biografieën 1) uit Meppel werd voorzitter van deze Vereniging en verzocht Cohen tijdens de eerste vergadering het secretariaat waar te nemen. De Vereniging stelde ten doel:

"het Israelitisch Godsdienstonderwijs zoo mogelijk te verheffen, te verbeteren en meer in overeenstemming te brengen met den geest des tijds" en "de noodzakelijkheid van het behouden der Hebreeuwse taal". Tevens werd voor het eerst gesproken over het belang meisjes bij het Israelitisch Godsdienstonderwijs te betrekken, met nadruk op de Hebreeuwse taal "teneinde hen kennis met de bijbel te laten maken". Om verval in het Israelitisch Godsdienstonderwijs tegen te gaan, schreven in die tijd de onderwijzers zelf de schoolboeken ter bevordering van dit onderwijs en de opvoeding (zie de hiervóór genoemde reeks werkjes). Inmiddels was Cohen reeds enige jaren lid van het Nederlands Letterkundig Congres.

In 1887 bezochten 77 leerlingen, 28 meisjes en 49 jongens, de Nederlands Israelitische school te Assen, waarvan 52 het onderwijs betaald genoten en 25 kosteloos. Het schoolgeld bedroeg voor één kind 10 cent, voor twee kinderen uit één gezin 15 à 20 cent en voor drie kinderen uit één gezin 20 à 30 cent. Behalve op sabbat werd er elke dag les gegeven. Dit kwam neer op ± 20 uur per week. De kinderen konden vanaf hun vijfde jaar leerling worden op deze school, die achter de synagoge (nu Gereformeerde Kerk) aan de Groningerstraat stond en eigendom was van de Joodse gemeente. Tot hun twaalfde jaar konden ze onderricht krijgen uit de Tora, voorbereid worden op de Bar Mitswa en de Hebreeuwse taal meester worden. Alle leerlingen bezochten naast de Godsdienstschool ook de Openbare School te Assen. Cohen was vanaf 1857 tot aan zijn overlijden in 1890 aan

deze school verbonden. Elk jaar vond er een inspectie plaats door en rabbijn-inspecteur (J.S. Hillesum), mede omdat het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap jaarlijks een subsidie gaf aan dit onderwijs ⁴⁾.

Bij Koninklijk Besluit van 23 juli 1873 werd Cohen verbonden aan de Order der Nederlandse Leeuw. Artikel 5 van de Wet op de Orde der Nederlandse Leeuw vermeldt, dat "zij, die zich door nuttige daden door zelfs-opoffering of door anderen blijke van menschenliefde eene onderscheiding waardig maken, zullen onder de naam van Broeders aan de Orde kunnen worden verbonden" ⁵⁾.

Cohen trad op 8 november 1842 te Oude Pekela in het huwelijk met Frou(w)tje de Leeuw, dochter uit een bekende slagerefamilie te Pekela. Zij kregen 9 kinderen.

Cohen en zijn echtgenote liggen begraven op de Joodse begraafplaats te Assen.

Bronnen:

- 1) "De Joden van Bourtange en Vlagtwedde. Een herinnering" van G. Koeman-Poel, pagina's 26 en 27.
- 2) Algemeen Rijksarchief, Den Haag.
- 3) Bibliotheca Rosenthaliana, Universiteitsbibliotheek Amsterdam.
- 4) "De Asser Joodse Gemeente van 1889-1942. Een verhaal apart", van Mireille ter Horst, scriptie maart 1984, pagina's 18 en 19.
- 5) Kanselarij der Nederlandse Orden te Den Haag.

Stamboom- en genealogische gegevens uit:

Gemeente- en Rijksarchief Groningen.

Gemeente- en Rijksarchief Assen.

Gemeentearchief Oude Pekela.

Het Boek "De Joodse Gemeenschap in het Groninger Westerkwartier, Peize en Roden", van de hand van drs. G.J. van Klinken en Mr. J.H. de Vey Mestdagh.